

BOSBOUW EN RECREATIE IN DE BOSWACHTERIJ „NUNSPHEET” [907.2]

door

G. SISSINGH

De excursieleider van een excursie, die ik enkele weken geleden in het Forstamt „Bovenden” bij Hannoversch Münden meemaakte, was een benijdenswaardig man. Hij — Forstmeister Wagenhof — had niet alleen zijn houtvesterij méér dan 15 jaar beheerd, doch bovendien had hij er zijn jeugd doorgebracht in de tijd, dat zijn vader er houtvester was. Zodoende kon hij uit een meer dan 40-jarige ervaring putten.

Wat voel je je in vergelijking met zo iemand arm, wanneer je een excursie moet leiden in een boswachterij, die eerst 10 maanden geleden aan je zorgen is toevertrouwd. Zulks geldt te meer nu we in een tijd leven, dat in het beheer van de Staatsbossen een ware revolutie plaats vindt, een omwenteling die zo snel gaat, dat zij nauwelijks is bij te houden. Was voor een aantal jaren de houtproductie nog hoofdzaak, thans is dat — door de invoering van het „multiple use-principe” — één van de vele taken waarvoor de houtvester zich geplaatst ziet. De hoofdzaak is nu deze vele taken tot een harmonisch geheel te coördineren.

Een evenwichtig geheel! De moeilijkheid hierbij is, dat onze kennis van de deeltaken niet gelijkwaardig is. Terwijl we een bosbouwkundige opleiding hebben gehad en ons jarenlang intensief met de houtteelt en bosexploitatie hebben bezig gehouden, is daar opeens de recreatie, waarvan we nog zo weinig weten. Niet alleen is er nog weinig onderzoek over gedaan, doch bovendien is het probleem nog volop in ontwikkeling. Dit is echter nog zwak uitgedrukt; tengevolge van een vrije zaterdag en de auto als „volkswagen” en de tent en caravan als tweede woning, is hier een ware revolutie in de vrijetijdsbesteding gaande. Voor de houtvester is het zaak deze revolutie bij te houden. Daar dit alles zich in het vrije weekeinde afspeelt, geldt voor hem — zo hij zijn taak begrijpt — geen vijfdaagse werkweek meer. En zelfs dan nog geldt hier „to try to make the best of it”.

De boswachterij „Nunspeet” ressorteert thans onder de houtvesterij „Arnhem-Oost”.

De eerste aankopen van grond dateren van omstreeks 1916. In den beginne heette de boswachterij „Nieuw-Soerel” en was toen \pm 670 ha groot. Het was een ontginningsboswachterij met veel heide en enige eikenhakhoutpercelen, die geleidelijk aan alle zijn bebost, dan wel in opgaand bos zijn omgezet. Door aankopen van de complexen „Oud-Soerel” en „Ronde Huis” werd de boswachterij in de jaren 1937—1939 tot rond 1070 ha uitgebreid en in het jaar 1947 werden enkele losliggende complexen: „Hendriksbos”, „Belvédèrebos”, „Horstmeer” en „Zuiderbos”, tezamen ruim 400 ha, verworven. Thans bedraagt de oppervlakte van de boswachterij \pm 1520 ha, waarvan ongeveer 1350 ha bos. De rest zijn wegen, erven, landbouwgronden en enkele perceeltjes woeste grond, alsmede de stroken, die voor hoogspanningsleiding en aardgasleiding moesten worden ontbost.

Bodemkundig kunnen we in grote trekken vier bodemtypen onderscheiden:

1. De Haarpodsolen of droge humuspodsolen ook wel heide-podsolen genoemd. Hiertoe horen de complexen „Nieuw-Soerel”, „Horstmeer” en „Zuiderbos” en een gedeelte van het complex „het Ronde Huis”.
2. De Holtpodsolen of lemige humusijzerpodsolen, ook wel bruine bosgronden genaamd, o.a. gelegen in de omgeving van het Oude Soerel.
3. De Loopodsolen of humusijzerpodsolen met een bouwlanddek. Eveneens gelegen in de omgeving van het Oude Soerel.
4. Het complex der stuifzandgronden, uiteenvallend in:
 - 4.a. Stuifheuvelds of opgestoven hoogten;
 - 4.b. Uitgestorven laagten;
 - 4.c. Overstoven oude haarpodsolen.
 Tot de groep 4 horen o.a. de complexen „Zandenbos”, „Belvédèrebos”, „Hendrikszand” en een groot gedeelte van het complex „het Ronde Huis”.

De Loopodsolen en de Holtpodsolen zijn de beste gronden, doch het eerste type is in gebruik als bouwland en het tweede type omvat slechts een 50-tal ha. Redelijke bosgronden zijn ook de haarpodsolen en de overstoven haarpodsolen ($\pm \frac{2}{3}$ van het bezit). Daarentegen zijn de stuifzanden ($\pm \frac{1}{3}$ van de boswachterij) als marginale bosgronden te beschouwen.

Bij de laatste bosinrichting in het jaar 1959 zijn twee bedrijfsklassen onderscheiden, namelijk:

1. produktief bos ± 1250 ha;
2. onrendabel bos (5e boniteit groveden en slechter, o.a. een deel der uitgestorven laagten) ± 100 ha.

Het bedrijfsplan werd gebaseerd op de bedrijfsklasse 1, de bedrijfsklasse 2 werd buiten beschouwing gelaten. De bedrijfsklasse „produktief bos” omvatte:

1175 ha naalddhout:

- 720 ha groveden
- 130 ha Corsicaanse den en Oostenrijkse den
- 210 ha douglas
- 80 ha Japanse lariks
- 20 ha fijnspar
- 15 ha overig naalddhout

75 ha loofhout (waarvan ongeveer de helft beuk).

Het bedrijfsplan is opgemaakt in een tijd, dat jaarlijks nog een behoorlijke netto-opbrengst werd verkregen en men nog droomde van een rendabel bosbedrijf. De houtprijzen lagen toen nagenoeg gelijk of zelfs nog iets hoger dan thans. De arbeidslonen zijn sindsdien — als gevolg van de jaarlijkse loonronden, de werkclassificatie en de invoering van de vrije zaterdag — drastisch gestegen. In 1959 werden de werkplannen opgemaakt op basis van *f* 2,50 per produktief manuur (inclusief de sociale lasten). Een jaar telde toen nog ongeveer 2.200 produktieve manuren. Thans — in 1965 — ligt dit op *f* 6,20 per produktief manuur en telt een jaar 1750 à 1800 produktieve manuren.

Het zal een ieder zonder meer duidelijk zijn, dat een dergelijke explosieve loonstijging (met 150% in zes jaar tijd), ondanks de toegepaste arbeids-rationalisatie en mechanisatie, ten koste moest gaan van de rentabiliteit van het bedrijf. Nu dit laatste zéér te wensen overlaat ligt het voor de hand te gaan extensiveren. Daartoe dient in de 1e plaats de grens tussen produktieve

en niet produktieve bosgronden te worden verlegd. Die gronden, die 4e boniteit grovedennebos dragen dienen van de 1e bedrijfsklasse (produktief bos) naar de 2e (die van het onrendabele bos) te worden overgebracht. Voor deze bossen immers heeft het geen zin ze op normale wijze te exploiteren of zelfs een omloop er voor vast te stellen, aangezien de kosten van velling en herbebossing er niet door de houtopbrengsten worden goedge maakt. In verband daarmee moet men denken aan een physiologische omloop, of aan een soort uitkapbos met natuurlijke verjonging van groveden, weymouthden, douglas, fijnspar, berk en Am. eik — waarbij de houtsoort er minder toe doet — en hoogstens hier en daar wat bijplanten.

Een blik op de bodemkaart en een eenvoudige berekening leert ons nu, dat in de boswachterij Nunspeet de bedrijfsklasse 1 (produktief bos) moet worden teruggebracht van 1250 ha tot rond 800 ha à 850 ha terwijl de bedrijfsklasse 2 (onrendabel bos) moet worden uitgebreid van \pm 100 ha tot ruim 500 ha. Gelukkig liggen in de boswachterij de beide bedrijfsklassen geografisch min of meer gescheiden. Klasse 1 omvat „Oud- en Nieuw Soerel”, „Horstmeer” en „Zuiderbos”, terwijl de stuifzanden van het „Zandenbos”, „Ronde Huis”, „Hendrikszand” en „Belvédèrebos” tot de klasse 2 kunnen worden gerekend.

Heeft de bedrijfsklasse 2 voor de houtproduktie dus weinig of geen waarde, zoveel te groter is haar betekenis voor de recreatie. Deze betekenis kan worden samengevat in de volgende vijf punten:

1. Door de ligging in de direkte nabijheid van het dorp Nunspeet, van oudsher een vakantieoord op de Noord-Veluwe, met thans 17.000 overnachtingsmogelijkheden (hotel-, pension- en kampeeraccommodatie) en in het afgelopen jaar volgens een zéér voorzichtige schatting ruim 1.000.000 overnachtingen (vakantie-recreatie).

2. Door de ligging ter weerszijden van de rijksweg E 28 (Harderwijk-Zwolle) vanwaar men het terrein via de aftakpunten aan de Elspeterweg en aan de Eperweg kan bereiken (dagrecreatie).

3. Door de bodem (stuifzand), die goed doorlatend en daardoor snel droog is, terwijl het grondwater op enkele meters beneden het maaiveld toch gemakkelijk bereikbaar is (recreatie-vijvers).

4. Door de sterk wisselende topografie met afwisselend hoge stuifheuvels en vlakke uitgestoven laagten en een begroeiing (3e tot 4e boniteit op de heuvels en 5e boniteit of minder afwisselend met open plekken in de laagten) die het reliëf nog accentueert.

5. Door de sterke wisseling in de begroeiing, waarvan het beeld nog aan aantrekkelijkheid heeft gewonnen, doordat de vroegere eigenaars van Zandenbos en Ronde Huis de dennenbossen overal met talrijke naaldhout- (douglas, Jap. lariks, fijnspar, blauwspaar, Cors. den, Oostenr. den en Weymouthden) en loofhoutsoorten (beuk, Am. eik, tamme kastanje e.d.) hebben onderplant. Het bos is daarna als uitkapbos behandeld, waardoor — mede tengevolge van de natuurlijke verjonging van douglas, Am. eik en berk — bijzonder fraaie en afwisselende bosbeelden zijn ontstaan.

In verband met de recreatieve bestemming van dit bosgedeelte diende het „ontsloten” en „aangekleed” te worden. Voor de ontsluiting zorgde de Petersom-Ramringweg, een door mijn voorganger ir H. Veenendaal ontworpen en onder zijn leiding aangelegde recreatie-weg. De weg, die een lengte heeft van bijna vier kilometer, is aangelegd met het doel het publiek in het bos te brengen en het daar te houden.

Petersom-Ramringweg in de boswachterij „Nunspeet”.

In tegenstelling tot de touristische wegen, zoals de weg over de Holterberg in de boswachterij „Haarle” (Salland-route van de ANWB), de houtvester van 't Hoffweg in de boswachterij „Kootwijk-Loobos” (Midden-Veluwe-route van de ANWB) en de Epener Baan in „'t Vijlner bos” in Zuid-Limburg, welke wegen middel zijn om het doel te bereiken, is de Petersom-Ramringweg doel op zichzelf. Het publiek dat er komt blijft er gedurende langere tijd, hetzij op één der picknickbanken, waarvan er een 25-tal zijn geplaatst, hetzij op de speelveldjes en dag-campings, die er zijn aangelegd en nog steeds worden uitgebreid. Een aantal voetsporen, die aan deze weg hun beginpunt hebben, lokken de wandelaar tot wandelen en natuurgenieten.

Er zijn echter meer voorzieningen. Daar is in de eerste plaats de „Zandenplas”, een in samenwerking met de Rijkswaterstaat gegraven zandgroeve, die tot een recreatieve spartelvijver met ± 1 ha water en 3 à 4 ha strand is afgewerkt. Rondom de vijver loopt een autoweg met talrijke parkeerhavens, terwijl bij de ingang een parkeerterrein voor autobussen is ingericht. Er wordt nu waterleiding aangebracht, terwijl toiletgebouwtjes in aanbouw zijn.

Zowel het strand als het water hebben flauwe taluds (1 : 15 tot 1 : 20) en het water is in het midden in een normale zomer 1,20 m diep. Afhankelijk van de grondwaterstand wisselt de waterspiegel tussen 0,90 en 1,50 m en in droge zomers is er wel eens te weinig water, met als gevolg dat er vervuiling dreigt. Zulks geldt te meer waar in dit bijzonder arme milieu de biologische zelfreiniging slechts langzaam op gang komt. Op ons verzoek neemt de Rijksdienst voor de Volksgezondheid dan ook regelmatig watermonsters voor onderzoek.

Bij het publiek is de Zandenplas bijzonder in trek. Door de week is het een ideaal punt voor goedkope schoolreisjes, terwijl er op drukke weekeinden een

bezoek is van 4.000 tot 5.000 man, waarbij de plas dan — door de parkeer-mogelijkheid — aan het einde van zijn capaciteit is.

Hoe is nu dit bezoek samengesteld? Algemeen wordt aangenomen, dat het publiek zijn recreatie-objekten zoekt binnen een straal van 30 kilometer van de woning. Dit nu blijkt voor de Zandenplas slechts ten dele. Een enquête, gehouden onder het publiek gedurende de vakantiemaanden in 1964, leert ons dat de bezoekers van de Zandenplas voor de helft bestaan uit vakantiegangers uit Nunspeet en omgeving en voor de andere helft uit dag-touristen. Van deze dagbezoekers aan de Zandenplas hebben:

50% hun woonplaats op een afstand kleiner dan 30 km van de plas;

18% hun woonplaats in Gelderland of Overijssel of grotere afstand dan 30 km van de plas;

4% komt uit de noordelijke provincies Groningen, Friesland en Drente;
28% komt uit het Westen op dagbezoek.

Deze laatste groep moet hiervoor een afstand heen en terug van bijna 300 km afleggen. Moeten wij nu aannemen dat de recreatie-nood in Nederland zó hoog is gestegen dat men deze grote rit er voor over heeft om de plas te bereiken? Nee, eerder zou ik willen aannemen, dat de rit erheen een vorm van recreatie op zichzelf is. De hele werkweek in de fabriek of op kantoor heeft tot gevolg, dat men zaterdags en vooral zondags met het nieuw verworven bezit — de auto — er op uit trekt en dan graag een flink eind wil rijden. En een ander wil zien rijden!

Een tweede attractiepunt is een met overtollig zand uit het weglichaam van de E 28 opgeworpen kunstmatige heuvel, vanwaar men een uniek uitzicht heeft over de Rijksweg met zijn twee gescheiden rijbanen en de aftakkingen naar de Elspeterweg. Bermrecreatie bij uitstek dus, echter nog niet in bedrijf.

Door de scheiding van „produktiebos” en „recreatiebos” is getracht te komen tot een zekere zonering. Deze zonering: het recreatiebos voor de massa, het overige bos voor de individuele natuurgenieter en een rustgebied voor het wild (edelhert en wild zwijn) in een der uithoeken van de boswachterij (voor het publiek gesloten) is doelbewust geschiedt. De vraag kan worden gesteld in hoeverre dit doel is bereikt.

Op het eerste gezicht lijkt zulks wel het geval. Om de vraag goed te kunnen beantwoorden is echter onderzoek (verkeerstellingen, enquetes enz.) nodig. Daarom zijn een aantal leerlingen van de Hogere en Middelbare Bosbouwschool te Arnhem in de zomer van 1964 gestart met een recreatie-onderzoek. Ook thans zijn weer een drietal leerlingen hiermee bezig. Het ligt in de bedoeling dit onderzoek nog enkele jaren voort te zetten om zodoende de verdere ontwikkeling van de recreatie in de boswachterij te volgen en de inrichting van de boswachterij aan de resultaten van dit onderzoek aan te passen.